

KALAUZ

A SIKETNÉMÁK OKTATÁSA ÉS NEVELÉSE TERÉN. HAVI FOLYÓIRAT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA :	Felelős szerkesztő és kiadó :	HIRDETÉSEK ÁRA :
Egész évre 2 frt 50 kr.	Scherer István	Soronkint 15 kr.
Egyes szám ára : 25 kr.	Vác, Fő-utca 694. sz.	Bélyegilleték 30 kr.

TARTALOM : Vázlatok svájci utazásomból, különös tekintettel a siketnémák nevelése oktatására. (Folytatás) Fekete Károly. — A váczi intézet keletkezése. — Hazai intézeteink és iskoláink. — Külföldi szemle. — Vegyes közlemények.

Vázlatok svájci utazásomból, különös tekintettel a siketnémák nevelése s oktatására.

(Folytatás.)

Ha figyelmet fordítunk a siketnémák oktatásának történelmi fejlődésére, mely három főidőszakra osztható, nevezetesen arra, midőn az első időszakban a XVI. századtól kezdve XVIII. végéig, szórványosan csak egyes kísérletek tétettek többnyire papok, vagy orvosok által siketnémák oktatásával, — a második korszakban a XVIII. század végétől az 1828-ik évig siketnémák részére intézetek állítottak fel s javukra külön koloniák felállítása is terveztetett, — a harmadik korszakban pedig mai napig, azon törekvés lett uralkodóvá, hogy a siketnémák oktatása mentől nagyobb elterjedést nyerjen, az oktatás módszere pedig az emberi értelem természetes fejlődésének uyomain haladva egyszerűsítették; ha fontolóra vesszük, mily hosszú s elkeseredett küzdelem folyt 1765. év óta az úgynevezett francia s német iskola hiveinek egymással vívott szellemi harczaiban, melynek csak legujabb korban, a Párisban, Milanóban s Brüsszelben megtartott nemzetközi tanácskozmányok által sikerült véget vetni, határozatilag kimondván az előszóval való oktatás győzelmét a jelbeszéd fölött: ismét Svájcra kell utalnom, hol a józan gondolkozás s gyakorlati ész hazájában, a siketnémák oktatása s nevelése terén magasan kiemelkedő két alak tűnik fel, nevezetesen Amman Konrád János ¹⁾ ki már 1692-ben

¹⁾ Amman később Hollandiában telepedett meg.

az előszó használatára fekteté tanmódját, tehát méltán a később helytelenül németnek keresztelt módszer megalkotójának nevezhető, annnyival inkább, mert írataiban sehol sem tesz említést a jelbeszédről s mert maga Heinicke Amman műveiből merítette az útmutatásokat az általa követett módszerhez. Amman után Arnold Vilmos Danielt kell kiemelnem, ki riehni kiváló mintaintézetében tényleg a legfényesebb eredménnyel bebizonyítja, hogy a jelbeszéd tökéletes kizárásával képezhetők siketnémák.

Mindketten már jóval előbb a nemzetközi tanácskozások s azokban hozott határozatok előtt megoldották, a sok mindenféle rendszer-hajszá következtében támadt vitás kérdéseket: irataik s igazán gyakorlati eredményeik meggyőző erejével. Az ő érdemük, hogy a nemzetközi tanácskozások, a siketnémák oktatásánál irányadó elvekre nézve, végre-valahára megállapodásra jutottak, mely elveket a francziák is, újabb korig erősen védett nézeteik feladásával, épen úgy, mint a többi nemzetek szakkörei, elfogadtak s most már általánosan követnek.

Úgy hiszem, jó szolgálatot teszek a „Kalauz“ tisztelt olvasóinak, ha ezen kiváló, a siketnémák oktatása történetében korszakot alkotó két férfiú életrajzát s módszerüket főbb vonásokban előadom.

Amman 1669-ik évben Schaffhausenban született, hol atyja mint orvos működött. Ő is az orvosi életpályát választván, Baselsban hallgatá az orvosi tudomány előadásait, hol 1687-ik évben orvostudori oklevelet nyert. Hollandiában megtelepedvén, ott orvosi gyakorlattal foglalkozott.

Ekkor megismerkedett egy Koolu ¹⁾ nevű gazdag kereskedővel, kinek siketnéma leánya volt. Koolu felszólítván Ammant, hogy leánya oktatását elvállalni sziveskedjék, a jószívű orvos teljesíté a kereskedő kérelmét, s igen jó sikerrel felelt meg feladatának.

Módszerét, melylyel a leánykát tanítá, következő című munkájában ismerteté meg: „Surdus loquens, seu methodus, qua qui surdus natus est, loqui discere possit.“ Amsterdam, 1692.

Ezen munka kibővített kiadásban jelent meg 1700-ban ismét Amsterdamban, ezen czim alatt: „Dissertatio de loquela, qua non solum vox humana et loquendi artificium ex originibus suis eruuntur; sed et traduntur media, quibus ii, qui ab incunabulis surdi et muti fuerunt, loquelam adipisci, quique difficulter loquuntur, vitia sua emendare possint Ezen munka német s még többféle más

¹⁾ Walther zzerint Kooluert. (I. Geschichte des Taubstummen-Bildungswes-
se 18 33. lap.)

nyelvre is lefordítva, mindenütt méltó feltűnést keltett. Németül két kiadásban jelent meg, 1747-ben Vensky Györgytől Prenzlaues és Lipesében a második Dr. Grasshoff L.-tól, a siketnémák berlini intézetének igazgatójától 1828-ban Berlinben.

Amman Haarlemben körülbelül öt évig tartózkodott, onnan ismét Amsterdamba átköltözvén, ott orvosi gyakorlata mellett, siketnémák oktatásával is foglalkozott.

Tanmódja messze kiható jelentőséggel bír. Műveiben nem csak beható s meggyőződésre vezető módon behatározza, hogy a siketnémák oktathatók: hanem ő maga is 10 évig tanított siketnémákat. Művei nem csak útmutatást adnak arra, hogyan kell a beszédet fejleszteni, hanem elméleti fejtegetéseket is foglalnak magukban a szóhangok élettani természetéről, valamint élelműjű vizsgálódásokat az emberi beszédéről, melyek ritka megfigyelő képességéről s mélyen beható értelméről tanuskodnak.

Bővített műve három fejezetre van osztva. Az első a beszéd eredetéről, a beszédszervekről általában, a hangról s hehezetről szól. A második a szóelemeket foglalja magában fejlesztésük különböző neveivel. A harmadik a siketnémák oktatásának módszerét fejtegeti s azt: hogyan kell a hibás beszédet javítani.

A beszédet következőleg értelmezi: a beszéd, gondolatok kifejezésére szolgál a beszédszervezet által tagolt szavakkal. A beszéd anyaga a lehelet. Cselekvő beszédszervek: a nyelv, nyelvcsont nyelvcsap, az állkapcsok, fogak s ajkak; semlegesek: a száj- s orrüreg. Az egyszerű lehelet fejlesztésére szolgálnak: a tüdők ágazataikkal a légcső, a bordák izmaikkal s a rekeszizom, valamint a has legtöbb izmaival; a zöngé a gégefőben a hangrés útján képződik.

Amman szerint a hang a gégefő porcainak s izmainak rezgése által képződik. A rezgés elterjedéséről, a mély s magas hangról, valamint a szóelemek osztályozásáról kifejtett nézetei, az újabb kori élettani tanulmányok s phonetikai gyakorlatok alkalmával szerzett tapasztalatok által tisztult mostani fogalmak alapján, némi helyreigazítást kívánnak: de empirice még is utat törnek azon ösvénynek, melyen haladva, siketnémák az élőlő szó használatával oktathatók.

Amman kifejti: hogy mi módon tanulhatnak a siketnémák beszélni. Előadja a némaság különféle neveit. Az élőlő szóval való tanítást művészi feladatnak mondja; mert a tagolt szóhangok tiszta, helyesen színezett kiejtésének fejlesztése kiváló ügyességet s képességet kíván a tanító részéről. Ha az érzékeny ember ne-

hézsággal küzd, midőn idegen nyelvek tanulásával egyes szóelemek sajátlagos kiejtését gyakorolja, mennyivel nehezebb feladattal jár a siketnémák oktatása élőszónak használatával.

A második fejezetben mindenekelőtt a szóelemekkel foglalkozik. Ezeket felosztja: zengőkre s leheltekre, vagy mindkettőt összeolvasztottakra, melyek a beszédszervek által különböző módon kiejtetnek. A sokféle szóelemek közül kezdetben csak a legkönnyebbek, legegyszerűbbek s melyek a beszédszervek megerősített használatával nélkül kifejezhetők: választandók ki s gyakorlandók.

A szóelemeket három főcsoportra osztja: egyszerű önhangzókra, félhangzókra s zengtelen mássalhangzókra. Minden szóelem lényeges sajátosságait egyenkint leírja s előadja fejlesztésük módját, oly szakavatottsággal, hogy a siketnémák szótagolási gyakorlatainál mai napig is a maga nemében még értékkel bír.

Mielőtt a tanításnál követett módszerét bővebben fejtegeti, annak gyakorlati kivihetőségét magyarázza.

Hogy mindenki meggyőződhesék erről, fejtegetését így adja elő: a beszéd szavakból áll, melyek egymáshoz kapcsolva, a fogalomhoz mért terjedelemben s sorrendben csoportosulnak: a szavak pedig szóelemekből alakulnak, különböző módon egymáshoz fűzve, sokféle változatokban, vegyesen zengő, vagy lehelettel képezett elemek által tagolva.

Miután minden egyes szóelem a beszédszervek sajátlagos állása s használata által fejlesztetik s az alakulások szembetűnőleg egymástól megkülönböztethetők, ki állíthatja, hogy a siketnémák, ha nem hülyék s ügyes tanító által nyernek útbaigazítást: szóelemeket utánózni s egymáshoz kapcsolva, szavakat, ezeket pedig csoportosítva beszéd alakjában kifejezni nem képesek?

A siketnémák sikeres oktatásához megkivántatik: hogy fogékony elméjűek, élénk szelleműek, tanulékonyak, sem nagyon fiatalok, sem korosak ne legyenek s hibátlan beszédszervekkel bírnak. A tanításra legalkalmasabbnak tartja a 8-tól 15-ik évig terjedő életkort.

Tanmódját következőképen adja elő:

Első sorban hang fejlesztendő. Hogy a növendék a hangot a lehelettől megkülönböztetni képes legyen, kezét a tanító gégefőjére illeszse, hogy megérezhesse: az illető szóelemnél rezgés támadt-e a gégefőben? vagy nem?

A zöngé ne legyen rikácsoló, túlságosan mély, hanem ter-

mészetes foku. A fejlesztett zönge átalakítandó annyifélekép, ahány önhangzó van.

Hogy a tanítvány a tanító beszédszerveinek elhelyezését, az ajkak s arczvonásoknak az egyes szóelemeknél változó alakjait utánozni képes legyen: tükör használandó, hogy összehasonlítás útján meggyőződést szerezhessen magának arról, helyesen utánozta-e a beszédszervek mindazon alakítását, melyeket a tanító arczán, száján s egyéb testrészein megfigyelt.

Helyes s biztos kiejtés csak hosszú s kitartó gyakorlat által érhető el.

Az előszóval kiejtett gyakorlatokat leírni is tanulja a növendék; de megfordítva, hogy emlékező tehetsége megerősödjék: ami irva van, azt el is kell gyakran olvasnia.

Naponként csak kevés új tananyag dolgoztassék fel. Kezdetben elég, ha 2—3 új szóelem fejlesztése gyakoroltatik, mindaddig, míg a siketnéma mindazokat hibátlanul s biztos színezéssel kiejteni képes.

Az önhangzók begyakoroltatván, következnek a félhangzók s ezek után a többi mássalhangzók, melyeknek fejlesztését, kivéve az r-t, könnyűnek tartja. Gond fordítandó arra, hogy a siketnéma megtanulván minden egyes szóelemnél a beszédszerveket helyesen idomítani: a tégáram minőségét, a száj elé tartott kézen megérezze s különféle neveit megkülönböztetni tanulja.

Az egyes szóelemek fejlesztésével egyúttal azoknak kapcsolatokban való kiejtése is gyakorlandó; fogalmat kifejező csoportjainak értelme is megmagyarázandó. Ha a tanítvány az egyes szóelemeket sorban s kapcsolatokban nem tudná egészen tisztán s hibátlanul kifejezni: ne nyugodjunk meg mindaddig, míg folytonos s szívósan kitartó javítás által útmutatásainkat kifogástalanul hiven követni nem tudja. — A beszédnél óvakodni kell az arczvonások eltorzításától. Természetes mozdulatok használandók, tisztán látható kiejtéssel. Az elmosódott, habart beszéd éppen oly nehezen olvasható le az ajkak s arczvonásokról, mint a firkált írás.

A beszéd fejlesztésénél s nyelvgyakorlatoknál követett tanmenetét csak szűk keretben adja elő.

Midőn siketnémái azt, amit előszóval kifejezett, ajkairól leolvasni s leírni képesek voltak, a beszédet ugyanazon nyomon gyakorolta, mint az az érzékű gyermekeknél fejlődik.

Mindenekelőtt tárgyakat, személyeket, tulajdonságokat s cselekedeteket tanultak megnevezni tanítványai. Azután az alaktan

minden részleteivel fokról-fokra tanította használni a szófüzésnél s fogalmazványoknál. Különös figyelmet fordított a szólásmódokra is, melyek által kívánalmaiknak, kérelmeiknek stb. kifejezést adni tanultak.

Tananyaga kiterjedt az Isten megismertetésére, a vallás elveire is, továbbá a szülők s emberbarátaink iránt tartozó kötelességekre is.

Befejezésül utasításokat ad, melyek által a beszéd kiejtésénél leggyakrabban tapasztalható hibák javíthatók.

Megemlíti azt is, hogy tanítványainak legnagyobb része, két hó lefolyása után olvasni s sok szavat élőszóval kifejezni tanult.

Hudde konsult Amsterdamban egyik levelében arról értesíti: hogy haarlemi barátjának siketnéma leánya képes minden beszédet az ajakról leolvasni. Minden tárgyról van fogalma s ennek kifejezést is adni képes. Amman szavai szerint: „Siketsége daczára, szemével hall.” A hozzá intézett kérdésekre helyesen s határozottan felel.

Hogy a siketnémák élőszóval való tanítása tért foglalt; hogy létjoga, hosszú s beható tudományos kutatások, valamint gyakorlati tanulmányozások alapján elismertetett: ez kiváló részben Ammannak s Arnoldnak érdeme. Amman, mint az élőszóval való tanítás megteremtője, nyelvtudományi, boncztnai, élettani s bölcsészeti tanulmányai folytán a beszéd észszerű fejlesztésére vezető módszerének keresztülvitelére életrevaló útbaigazításokat adott s ennél fogva a siketnémák oktatásának szakmájában jogosan úttörőnek nevezhető.

Uttörő ő a hangoztatási módszert illetőleg is, melyet részletesen megmagyaráz s kíváncsnak tartja, hogy az érzékeny gyermekek tanításánál is használtassék.

(Folytatása következik.)

Fekete Károly.

A váczai siketnéma intézet keletkezése.¹⁾

Nem tudjuk bizonyosan létezett-e hazánkban is szórványos siketnéma oktatás. Egyik adatunk szerint ²⁾ Németh István pest-megyei jánoshidi tanító tanított volna egy siketnéma leányt, de közelebből nem ismerjük működését.

Ha nem zárjuk is ki a lehetőségét annak, hogy már régebben foglalkoztak hazánkban is a siketnémák oktatásával, bizonyi-

¹⁾ Mutatvány a »Siketnéma-oktatás története hazánkban« című munkából.

²⁾ Merkur von Ungarn 1786. év 5 füzet, 4. 9. lap.

tékok hiányában mégis a váczi intézetet kell állítanunk a legelsőnek, mely a négyérvékűek nevelését tűzte ki feladatául.

Keletkezését az alábbi sorok adják elő.¹⁾

Bécsnek minden ritkaságait semmivé tette előttem a Siketnémák iskolája. Szánakodás, édes megilletődés, bámulás, öszve ütköztek bennem. Láttam, hogy azok, a kikben ezelőtt az ötödik érzékenységnek fogyatzokozása miatt a Fő-Valóságnak képe, az okos lélek mintegy eltemetve hevert, a léleknek foghatóságait, szóllás helyett jelek által kifejtegethetik, gondolatjaikat másokkal közölhetik, irnak, számoznak, kártyáznak, egymással, vagy akárkivel mással leveleznek, a könyvnyomtató műhelyben betűket szedegetnek, nyomtatnak stb.

Láttam, hogy ezek a szerencsétlen boldogok a Fő-Valóságról való képzelődéseiket mind jelek, mind írás által másokkal közölhetik, a mint is az eleikbe általam is leírt kérdésekre, írással azonnal megfeleltek, egymásnak a könyvekből jelek által diktáltattak; s a diktáltattakat le irogatták. Láttam, hogy a Süketek nem halván is hallanak; a Némák nem beszélvén, beszélnek. Láttam egy szóval, hogy ők az Isten, embertárs s maguk iránt való kötelességekre, a religyióra, a kézi munkásságra sat. a szerint megtanítottak, valamint akárki más. Isteni találmány.

A Kaldeusok a Tsillagnézést a Fenitizai Tant a betűket; Eskulap az Orvos Tudományt; Montgelfiér a levegőben való hajókázást feltalálták; mások Telegrafust, Hieroglyphákat, mások mást találtak és tökéletesebbitettek; L'Epée Franczia Abbás az ő tsudatevő találmányával mind azokat felül haladta: Isteni mesterségével az embert emberré, a polgárt polgárrá; a siketet hallóvá; a némát szóllóvá tette.

Ez előtt ezen szerencsétlenek mind a társaságoknak, mind maguknak terhekre voltak. Ezen találmány által azokká tétetettek, a miknek lenniök kell. Áldottak legyenek a Találónak hamvai! Áldásban említettessék neve II. Józsefnek (ő Felsége állította fel 1782²⁾). Esztendőben ezen Oskolát.) Áldott légyen az őket ma is gyámolítgató Felséges Uralkodó.

Ezen Nagy Felségeknek példája, az emberiségnek tekintete, a hazámnak szeretete buzditott engemet is arra a gondoskodásra, miképen lehetne t. i. boldogtalan Hazámfiait s Leányait ezen hasznos találmánynak részeseivé tenni.

¹⁾ A »Magyar Kurir« 1799. évi folyamának 26. számából (414. l.)

²⁾ Tévedés, mert tényleg 1779-ben létesítettett a bécsi intézet, de csak 1782-ben foglalta el az átengedett, jelenlegi épületét. Talán ez okozta Cházár tévedését.

A Tsetneki Paedagogiumnak (Gömör vm.) egyik Tanítója Tiszteletes s Tudós Magda Pál úr, nemes érzékenységek által lelkesítve lévén a Magyar és Erdélyországi e féle boldogtalanoknak oktatását örömmel felvállalta. Én ezen Tanítónak, itt Bétsben leendő taníttatására a szükséges költséget megadom, a Rozsnyai Házamat (Gömör vm.) az Institutumnak örököszen álta-dom, sőt a tanulóknak mind multságokra, mind gyakoroltatásukra egy közel levő kertemet is hasonló jussal oda engedem; vagy ezek helyett a már ezelőtt, a Tanulóknak számokra szánt 1000 Rf. (ha más helyen állíttatna fel ezen Institutum) ajánlom. De hol a többi? Tőlem ezek is nehezen telhetnek ki.

Reményelem: találkozni a két Nemes Hazában, a kik velem együtt éreznek, s egy lélektől érzékenyítettve lévén embertár-saikban, magokat nézik; s magokban másokat úgy mint azon egy nagy végre alkottatott Teremtvényeket szemlélendők lesznek; következés szerint az e féle boldogtalanoknak boldogíttatásokra velem kezét fognak s ezen nagylelkűségöket az Úrnak ¹⁾ tudtára is adják. Erről tudósíttatva lévén további gondolkodásimat a Publi-kummal bővebben közleném és bölts utasítását alázatosan ki-kérném.

Tegyen az Úr kérem próbát is hirdesse ki ezen intézetemet a két Hazának. Ha elégséges ajánlások leendenek: A Bétsi In-stitutumnak rendén azonnal elkezdődhetik a munka azzal a külömbséggel, hogy a Magyar Institutumban a Magyar Nyelv és a bevett Vallások taníttatnának. Végére

Észrevevén egy 15 esztendő fiam ez Tárgy iránt való gon-doskodásomat; azokból az 52 frtokból, a melyeket egytől-mástól kisded korában ajándéku-l nyert, a leirt tzelra ezen nálam lévő pénzéből 20, Gömör Vármegyei Hámosos Bartó Adrás Úr pedig 100 frtokat ajánlottak.

Bétsben 20 szept. 1799.

Cházár András m. k.

Jólészi Cházár Andrásnak a Magyar Kurir szerkesztőjéhez intézett eme sorai a legelső adat, amely a váczí intézet történe-tére vonatkozik. Felszólítása, amelyet ez úton intézett az ország lakosságához, nem maradt eredmény nélkül. Több helyről érkezett ajánlat s azon tudakozódásra, hogy kinek küldjék az adomány összeget, Cházár ugyancsak a Kurir útján kérte fel az orszá-g

¹⁾ A »Magyar Kurir« szerkesztőjének, a kihez e sorok intéztettek.

lakosait, hogy e lappal tudassák mit akarnak adni, „mert tudni kell, elégségesek-e az ajánlások?“¹⁾ Nemes törekvéséről ő Felsége II. Ferencz király is tudomást szerzett s az intézet felállításának ügyét előmozdítandó 5000 frtot adományozott a megürült püspöki javak jövedelméből²⁾ s a tanulmányi alap birtokába jutott vácsi püspöki épületet engedte át az intézet céljaira. S így Chazár Andrásnak, e humanus gondolkozása táblabírónak törekvése diadalt aratott.

Ki volt Chazár András? Érdemes vele bővebben is megismerkednünk. Ha valaki, úgy ő méltán megérdemli, hogy neve tiszteletben tartassék, nemcsak a siketnéma ügy barátai, de az egész ország előtt.

Született Jólészen, Gömör megyében 1745. év június 5-én.³⁾

Atyja jómódu, bár nem gazdag nemes volt, a ki fiát igen szigorúan nevelte; Berzétére, a hol elemi tanulmányait végezte, hetenként kétszer kapott főtt ételt, Dobsinára élelmiszereket küldtek, de oly szűken kimérve, hogy abból vékonyan főzethetett. Anyja minden igyekezete mellett sem segíthetett rajta, mert teljesen férje akarától függött. Eperjesen, Késmárkon, hol iskoláit folytatta, leczkék adásával szerzett magának könnyebbülést.

20 éves korában Pozsonyba ment a történetet s a magyar jogtudományt tanulandó. Egy évvel később Győrött Tisztapataký István ügyésznél joggyakornok lett s később Eperjesen, majd Pesten segédeskedett s elég készülséget érezvén magában 1773-ban Rozsnyón telepedett meg. Alig nyitá meg ügyvédi irodáját, oly hírnévre kapott, hogy „több jeles nemes ifju jogi gyakorlat végett hozzá kíváncznék s korához képest munkákkal felesleg terheltetnék,“ 1790-ben Gömör vármegye főjegyzőjévé lett s mint ilyen több híres követi utasítást szerkesztett. Ezek közül az 1792. évben szerkesztettet, mely a magyar nyelvnek általános alkalmazását sürgette, több nyelvre lefordították s közkölségen kinyomatták. Ez által országos hírnévre tett szert s „több vármegyében, ugymint: Gömör, Hont, Abauj és Tornában táblabírói meg-tiszteltetésnek részesévé lőn.“ Sok tisztelőt szerzett magának, de sokan felvilágosult eszméit megérteni képtelenek lévén, ellenségei is lettek. Családi élete nem volt boldog. Egy fia volt, Gábor, első nejétől, ép oly beteges, mint anyja s alig 33 éves korában meg-

1) »Magyar Kurir« 1799. év 30. sz. 478. lap.

2) Az aula 1800. évi nov. 4 kelt 11,060. számú rendelete.

3) Az életrajzi adatokat a Tudománytár 1842. év augusztus havi füzetéből vettem.

halt. Unokájában sem találhatta fel örömét, mert ennek életéhez is kevés volt a remény. Ugy intézkedett tehát, hogy vagyona, halála után, jótékony célra, nevezetesen egy könyvtár vásárlására s fentartására fordíttassék.

Irodalmilag igen tevékeny volt Cházár András s több munkát írt, melyek közül egy a külföldi folyóiratokban is kedvezőleg bírálattal meg. Többeket, mert „az akkori idők szellemével meg-egyezőnek s hatalmas érdekekkel össze nem férőnek találtatott“ elkoboztak s egyikért „legfelsőbb helyről megdorgáltatni parancsoltatott.“

Nemes szívének s emberbaráti érzületének legnagyobb bizonyítéka a váci siketnéma-intézet. De ezen érdeme is hamar feledékenységbe ment s halálakor, mely 1816 év január hó 28 következett be, csak bucsuztató lelkésze emlékezett meg róla.

Az 1836. évi „Tudományos Gyűjtemény“ marcziusi kötetében N. L. (Nagy Lipót) a siketnémák oktatásáról írt értekezésében a következőket mondja: „Az első, a ki a magyarországi siketnémák nevelését szívére vette Cházár András Tekintetes Nemes Gömör és több Vármegyék Táblabírája volt. Ennek jutott legelőször eszébe a siketnémák számára országunkban nevelőházat állítani, kinek gondolatja és szándéka szerencsés történetből a felséges királyi székhez jutott 1800-ik esztendőben, melyre ő Felsége Ferencz császár és apostoli király minden közjónak s hasznosnak előmozdítója, boldog s boldogtalan alattvalóinak valódi atyja, a Magyarországi siketnémák intézetét alapítani eltökéllette és a felől célirányos rendelkezéseket tett.“

Cházár András már 1799. év végén Gömör megye üléséből tervezetet nyújtott be a pesti egyetemhez az intézet felállítását illetőleg. Mellékelve volt ehhez May Józsefnek, a bécsi intézet igazgatójának két javaslata. Egyik az alaptőke gyűjtésével foglalkozik, melyszerint a lelkészek figyelme hivatkozó fel a siketnémákra különösen azon célból, hogy a szószéken s minden más alkalommal emlékeztessék hűveiket, hogy e szerencsétlen félemberek nevelése érdekében néhány krajczár áldozattól ne riadjanak vissza; másik a tanerőképzés módozataival, mely szerint szelid lelkű s kellő előképzettségű egyének küldessenek Bécsbe 6—8 havi kiképzésre, foglalkozik. — Különösen fiatal papokat ajánlott May, a kiket 10—15 évi hasznos szolgálat után apátokká lehetett volna előléptetni.

Valószínű, hogy ez a tervezet jutott ő Felsége tudomására.

1800-ban megbízott Cházár András az adományok gyűj-

tésével. Azonnal köriratot intézet minden törvényhatósághoz gyűjtések eszközlése végett s olyan lázas sietséggel működött, hogy már 1801 elején tekintélyes összeg állott rendelkezésre. Vetélkedve küldték az ország minden részéből az adományokat, minden rendű s rangu egyének, városok, kisebb községek, rom. kath., ev. és ref. hitfelekezetek, középiskolák stb. s 1802. év december végéig több mint 40 ezer forint gyűjtetett össze.

Ő felsége kegyes adománya s azon rendelete után, hogy az intézet költségei, — a mennyiben alaptőkéje nem volna elegendő — egyelőre az állampénztárból fedeztessenek, a másik fontos tárgy megoldására került a sor. T. i. a tanerőképzésre. May Józsefnek véleményét meghallgatván 1801 márczius 17-én 5837. szám alatt pályázati hirdetés tétetett közzé, mely szerint azok, a kik a logikában, psychológiában s grammatikában jártasak, a magyar és német nyelvet teljesen értik s nyelvtanilag használni tudják; erkölcsös jelleműek s hivatást éreznek magukban a siketnémák tanításához, a tanmód elsajátítása végett jelentkezzenek. Kilátásba helyezettett számukra 30 frt utazási költség s 2 frt 30 kr. napidíj, szerencsés vizsgaletétel esetén alkalmazás a vácsi intézetnél. Többen folyamodtak, kik közül az előzetes vizsgát sikeresen kiállván Simon Antal széplaki káplán,¹⁾ Schwarczer Antal jogász, Molnár János és Sánta János küldettek fel Bécsbe, kikhez utólag még Kapuváry Sámuel is csatlakozott.

1801. május 11-én May József a bécsi intézet két növendékével nyilvános vizsgát tartott az országházban Budán, részint hogy bizonytságot nyújtson arról, miszerint a siketnémák tanítása lehetséges, részint hogy az érdeklődésnek még nagyobb tápot szolgáltatasson. Feszült figyelemmel hallgatta a nagyszámu közönség May előadását a módszerről s csodálkozásának adott kifejezést, midőn az egyik növendék szavait a másik a táblára hibátlanul leírta.

E közben kezdetét vette az intézeti épület helyreállítása is. Ennek felszerelésével s átalakításával zsadányi és török-szent-miklósi Almássy Antal cs. kir. kamarás s helytartósági titkár bízott meg, ki mintául a bécsi intézetet vette fel s úgy a helyiségek berendezése, mint a tantermek felszerelésénél ehhez alkalmazkodott. Az átalakítás nem volt oly könnyű feladat. Az épület, mely püspöki palotának épült, később nemes ifjak convictusa, majd

¹⁾ A győri püspök Fengler József fedezte a költségeket 7 hónapon át.

angol kisasszonyok zárdájául használtatott, éppen nem volt siket-néma intézet céljainak megfelelő állapotban.

Almássy Antal feladatát aránylag rövid idő alatt s teljes megelégedésre oldotta meg. Már 1802. tavaszán készen állt az épület s ekkorra tervezték az intézet megnyitását is, de egy hátráltató körülmény jött közbe. Nem volt az új intézetnek igazgatója.

Ugyanis alig határoztatott el az intézet felállítása, Strommer János a bécsi intézet első tanítója az igazgatói állásért folyamodott, amit ő Felsége kegyelméből el is nyert. De sem a magyar nyelvet, sem a latint nem értette, ami miatt az igazgatói állást csak névleg tölthette volna be. Érezte ő maga is helyzetének ferde voltát s még mielőtt tényleges igazgató lehetett volna, önként lemondott. Az intézet megnyitásával tehát várni kellett, míg új igazgató nevezetik ki.

A tanerőket, mint fentebb említém, a bécsi intézetben May József vezetése alatt képeztették ki. Szorgalmi időnek 6 hónap volt meghatározva (1801. szept. 1-től 1802. márczius 1-ig) s ez idő elteltével az összes kiküldöttek letették a vizsgát.

Alkalmazást nyertek közülök Simon Antal, mint katecheta, Schwarczer Antal, mint 1-ső, Kapuváry Sámuel, mint 2-tanár s Fay Károly (siketnéma), mint szépirás és rajztanító.

Strommer János lemondásával az igazgatói állás betöltése egyelőre függőben maradt. Az alkalmazott tanárok közül egyik sem volt még olyan korban, hogy a bizalom feléjük fordulhatott volna. Hosszas gondolkozás után Simon Antal neveztetett ki ¹⁾ mégis igazgatóvá azon kötelezettséggel, hogy az igazgatói teendők mellett a hitoktatást is elvégezni tartozik. Meghagyatott neki továbbá, hogy Bécsből 10 növendéket s a kinevezett tanárokat elhozza.

Simon Antal a rendelet vétele után aug. 9-én szállt hajóra s 12-én reggel 5 órakor érkezett Vácra, hol már érdeklődéssel várták.

Alig értesült Almássy Antal, a teljhatalmu biztos, megérkeztükről, azonnal feljött Budáról s az ünnepélyes megnyitás napját aug. 15-ére tűzte ki.

A mondott napon az intézet dísztermébe gyűltek össze a meghívott vendégek s számos más notabilitás. A főherczeg nádor

¹⁾ 1882-ik év július hó 26-án 15779. számú helytartótanácsi rendelet.

akadályozva lévén, személyét Almássy Antal biztos képviselte s ugyan ő kézbesíté Simon Antalnak igazgatói kinevezését s adá át ünnepélyesen az intézet épületét.¹⁾

E naptól fogva létezik hazánkban is siketnéma tanítás s e nap koronázta meg Cházár András nemes törekvését.

Hazai intézeteink és iskoláink.

A kaposvári siketnéma iskola veszélyben forog. Mint értesülünk Milankovits Tamás az iskola megteremtője s vezetője áthelyeztetett Tabra. Az áthelyezés egyértelmű az iskola felbomlásával, amit az ügy érdekében nem kívánhatunk. Nem keressük az áthelyezés indokait, de ez alkalommal néhány megjegyzést nem tartunk feleslegesnek. Milankovits önzetlenül, anyagi és erkölcsi haszon keresése nélkül szánta magát a siketnémák tanítására s éppen ez bizonyítéka annak, hogy hivatást érez erre a pályára. A megélhetés kényszerűsége azonban más foglalkozásra utalja s a kettős foglalkozás miatt — azt hiszszük — egyiknek sem felelhet meg teljesen. Mint telekkönyvvezető kevés szabad idővel rendelkezik ahhoz, hogy a siketnémákat sikerrel taníthassa, s mint lelkes siketnéma tanító nem birhat azzal a pedans irodai szellemmel, melyet főfoglalkozása megkövetel. Vagy egyiket, vagy a másikat kell abbahagynia. Hiszszük, hogy ha anyagi vesztesége kárpótoltatik, — mely őt a telekkönyvvezetői állás elhagyása következtében éri — teljes odaadással szentelendi életét a siketnéma ügynek; hiszszük, hogy azok, akik eddig is támogatták nemes törekvésében, ezután is megteendik. Kaposvár városa és Somogy-megye közönsége bizonyára oda fog hatni, hogy Milankovits — egyelőre legalább — mostani fizetését megkaphassa, nem mint

¹⁾ Schwarczer így írja ezt le »Historia Regii Surdomutorum Instituti« című kéziratában: »Aug. 15-én Nagy Boldogasszony napján, a kir. biztos, az az intézet összes személyzete, a káptalan tagjai, a megye követe Gosztonyi, a városi hatóság s több magas személyek az intézet disztermében jöttek össze, hol a biztos ünnepélyes megnyitó beszédét elmondván, Simon Antalnak igazgatói kinevezését kézbesíté. Röviddel ezen ékes beszéd után válaszolt az új igazgató. Szóltak még azután Benedek Ágost olvasókanonok és Hamvay Mihály (Hamvay Mihály beszéde: Folyó beszéd czimen nyomtatásban is megjelent.) városi jegyző, kik ő felségének kegyességéért köszönetet mondtak. Az intézetből mindnyájan a templomba mentek, hol a köznépek is elmondattott, minő megtiszteltetés, minő szerencse érte Vác városát. Este kivilágítás és táncz rendeztetett, melyre az intézet tisztikara is hivatalos volt.

telekkönyvvezető, hanem mint siketnéma tanító s ne forogjon fenn még lehetősége sem annak, hogy esetleges áthelyezése által az iskola fenmaradása veszélyeztessék. Első lépést Milankovitsnak kell megtennie azzal, hogy a siketnéma tanítói oklevelet megszerzi.¹⁾ A város gondoskodjék azután helyiségről s a megye — pótdadó útján — a fizetésről.

Az országgyűlés pénzügyi bizottsága segélyt javasolt és helyezett kilátásba a hazai siketnéma iskolák részére, ebből a kaposvári iskolára is fog esni bizonyos rész. Hogy azonban a segélyt valóban megérdemelje, a tanító ne mellékfoglalkozásképpen üzze a tanítást, sőt még a tanítás mellett se legyen más mellékfoglalkozása. A siketnéma tanító nem lehet más, csak tanító; mihelyt más téren is kénytelen kenyérkereseti forrás után nézni, nem lehet valódi siketnéma tanító.

Ajánljuk e sorok szives figyelembevételét s reméljük, hogy Somogy megye intéző körei nem fognak félrendszabályokkal megelégedni.

Külföldi szemle.

A „Blätter für Taubstummenbildung“ decz. 1-én megjelent számának tartalma: „Szemléltető oktatás a siketnéma iskolában“ Walther E.-tól. Ismerteti miképen fejlődött a szemléltető oktatás a nép- és siketnéma iskolákban, továbbá közli egyes szakférfiú nézeteit, ezen századunkban oly nagy szellemi harczot vivott oktatásnál. 2-ik czikke: „Apróságok Hill hátrahagyott irataiból.“ Köbrich Fr.-tól.

Közlemények rovatában a weissenfelsi siketnéma intézet beléletét ismerteti. A korszakot alkotó Hill e nagyhirű intézete 1886. ápríl 1-én kényelmes s a mai kor kívánalmainak minden tekintetben megfelelő épületet kapott, külön tantermekkel, melyek 10—12 tanítvány befogadására elégségesnek. Az 1886/87. tanévben az intézeti igazgató Köbrich Fr. vezetése alatt 3 rendes, 2 segéd-tanító s egy tanítónő, mint a kézimunkatanítás vezetője, működött. A heti órák száma 24—30 között váltakozott, mihez a fiúk és leányok 2 tornaórája, 2—4 órai iparos foglalkozása, 2 tanulmányi sétaórája is beleszámítódik. Egyes tanerők adnak hetenkint: az igazgató 24, két tanító 28, a többi négy 30 órát.

¹⁾ Több lapban tévesen volt közölve, hogy a tanítói oklevelet már megszerezte. Ez mai napig még nem történt meg. Szerk.

Kézimunkául a leányok kötést, varrást, foltozást, ruhadarabok kijavitását üzték, továbbá irkákat s más papír tárgyakat készítettek, melyeket részint játéknak, részint alkalmmilag a szemléltetésnél használtak. Minden 14-ik nap az oktatás minél sikeresebb előmozdítása okáért igen czélszerűnek bizonyult gyakorlati előadások tartattak az igazgató s tanítók közt váltakozva, azon osztályban, melyben a tanári testület elhatározta. A tétel az előadást megelőző napokon választatott ki s minden előadás beható megbeszéléssel van összekötve.¹⁾ Az osztályok száma 6, melyekben az 1886/87. tanévben 66 (37 fiú, 29 leány) növendék tanult, kik mindnyájan bennlakók voltak. Az intézet főtartása évi 25.770 márkába kerül, mely összegből 10.446 márka tisztán a gyermekekre fordittatik.

A december 15-iki szám tartalma: „Visszapillantás“ Walther E.-től. „A siketnéma beszédje és a phonoskop.“ Franke K.-tól. Közlemények. Ezek közt az európai államok siketnéma-intézeteiről közöl statistikát. E szerint az osztrák-magyar Monarchia 38 millió lakosa között 30 ezer siketnéma van, (alighanem téves, mert Magyarországon majdnem 20 ezer, Ausztriában pedig még ennél is több van) kik közül 1550 taníttatik. Van 24 intézete 122 tanerővel. Fájdalom e 24 intézet közül kizárólag Magyarországra csak 2 intézet és 5 kis iskola jut akkor, amidőn siketnémáink száma majdnem ugyanannyi, mint a testvér államokéi együttvéve.

Berinza.

A Revue internationale deczemberi számának tartalma: A színlelt siketnémaság. L. Goguiilot. A kertészet és a földművelés. M. Dupont. A siketnémák Indiában. N***. Nekrolog. Értesítések. Lapszemle. Könyvszemle. Különfélék.

Vegyes közlemények.

A „*Budapesti Hírlap*“ 1887-ik év decz. 30-iki száma után közzöljük következő érdekes sorokat: „Siketnéma ballerina. A bécsi udvari opera balletkarában néhány hét óta egy fiatal leány van, kinek „beszédese“ szemei már sokaknak feltűntek. A ballet-karnak ez a bájos tagja csakugyan kénytelen a szemeivel beszélni, mert siket-

¹⁾ A váci intézetben ezek az előadások okvetlenül szükségesek volnának, nemcsak azért, mert a tanárok közt eszmecserére adnának alkalmat, hanem azért is, mert a tanárgyakornokok csak így szerezhetnék meg az annyira szükséges gyakorlati ismereteket.

néma. Lichtenfels Adélnak hívják a leányt, szegény szülők gyermeke, kik azelőtt alig tudták megkeresni mindennapi kenyerüket; házuk még komorabbá vált, búsultak a leány szerencsétlensége fölött, mi lesz belőle? A véletlen megadta a választ. A kis leány odahaza, daczára a sok nélkülözésnek, vidám volt, könnyű lábbal ugrált, tánczolt, ez volt legnagyobb mulatsága. Ez a szülőket arra a furcsa gondolatra vitte, hogy leányukat tánczolni taníttatják. A leány midőn anyja jelekkel tudatta vele, hogy táncz lesz a kenyérkeresete, igen megörült s csodálatos kedvvel fogott a tanuláshoz. Tanulását befejezve, nemrég bemutatták az opera ballet-mesterének, ki mindjárt felfödözte benne a tehetséget. Feltette a tánczkarba s a siketnéma leány ott tánczol most minden este az opera szinpadán. Első rendű csillag persze sohase válhatik belőle, mert nem hallja a zenét, a hangok birodalma előtté ismeretlen s plasztikus mozdulatokat tisztán szemével tanulja be.

B.

Az Anyósok könyve, Sirisaka Andor humoros műve, elhagyta a sajtót. Az illusztráció, sziporkázó élez és adoma kedvelők gazdag anyagot nyernek e munkában, a mely a kiállítás tekintetében sem hagy fenn kívánni valót. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A siketnéma-oktatás története hazánkban című munka nyomtatása az előfizetők csekély száma miatt a múlt hóban nem volt eszközölhető. Kérem a mélyen tisztelt előfizetőket némi türelemre.

Felhívás a magyarországi hirlapok Tekintetes Szerkesztősegeihez. A siketnémák szerény ügye újabban szerencsés javulás felé néz. Hol itt, hol amott hallunk híreket, melyek a siketnémák tanítása érdekében megindult mozgalmakról értesítenek bennünket. Ezek a még oly kicsinyesnek látszó közlemények fontos adalékot képezhetnek a hazai siketnéma oktatás ügyünk történetéhez s igen kívánatos, hogy megőriztessenek. Felkérem tehát az összes hirlapok Tekintetes Szerkesztőit, sziveskedjenek becses lapjaik azon példányát, melyben a siketnéma ügyet érdeklő — bármily rövid — közlemény megjelenik a vácsi intézet irattára részére, az igazgatóság kezeihez megküldeni. Kérem egyuttal a Tekintetes Szerkesztő urakat, hogy jelen felhívást becses lapjaikban is közzétenni sziveskedjenek.